

Předškolní věk – škola

Předškolní příprava v MŠ

Máme-li podezření, že se u dítěte mohou ve školním věku projevit specifické poruchy učení, je vždy žádoucí zaujmout co nejvíce preventivních opatření a pomoci mu připravit se na školu v takovém rozsahu, aby nás zvládnání školních povinností co nejméně překvapilo. To ovšem neznamená, že musíme hned hledat různé odborné instituce a docházet do nich nad rámec školní docházky a běžných volnočasových aktivit. Mnohdy bohatě stačí, co se s dětmi dělá v mateřské škole. Zejména tehdy, když jsou rodiče se školou v kontaktu a učitelé jim čas od času dají doporučení, co by bylo dobré s dětmi doma trénovat, proč je to vhodné trénovat a jakým způsobem.

Nabídka současných mateřských škol bývá zpravidla velmi pestrá a zároveň se liší místo od místa. Někde zastávají názor, že předškolní děti si mají především hrát, jinde děti připravují na nástup do školy velmi intenzivně. Hitem posledních několika let jsou kroužky, které dětem učitelé nabízejí přímo v mateřské škole. Děti tak v rámci školní docházky absolvují kroužek keramiky, různé tanečky, výtvarný kroužek, výuku hry na nějaký hudební nástroj a nesmíme pochopitelně zapomenout na kroužek angličtiny. Jestliže vývoj dítěte probíhá zcela standardně, určitě není na škodu, když se věnuje nějakým aktivitám navíc, a je samozřejmě výhodné, když ho rodiče za takovými aktivitami nemusí někam vozit zvlášť, ale vše se zvládne pod jednou střechou v průběhu pobytu v mateřské škole.

Hovoříme-li ovšem o dětech s rizikem rozvoje specifických poruch učení, je žádoucí se zamyslet, jaké způsoby práce v mateřské škole jim spíše vyhovují a čemu je možná lepší se vyvarovat. Jedním z častých rizikových faktorů jsou výraznější **logopedické obtíže**, které si zaslouží pozornost logopeda a individuální poradenskou práci. V takových případech je vždy výhodné, pokud i ve škole působí učitelka, která může s dítětem alespoň na základní úrovni řečové dovednosti také trénovat – ať už na základě doporučení od logopeda nebo na základě vlastních znalostí a pedagogické diagnostiky. Na druhou stranu stojí za zvážení, zda má u takového dítěte význam docházka do kroužku angličtiny. Osvojení jakéhokoli cizího jazyka, pokud probíhá v zemi, kde se příslušným jazykem běžně nehovoří a ani jeden z rodičů nemá daný jazyk jako svůj vlastní, je vždy především závislé na kvalitním užívání jazyka mateřského. Má-li ovšem dítě trable správně vyslovovat v češtině, nedaří se mu formulovat věty, jsou patrné projevy oslabeného jazykového citu apod., výuka druhého jazyka pro něj může být zatěžující. Navíc hrozí, že se dostaneme do situace, že dítě sice bude umět vyjmenovat barvy, možná bude

znát jména několika zvířat a zarecituje krátkou básničku v angličtině, ale nebude zvládat hovor v českém jazyce, jímž by se v předškolním věku mělo již bezpečně dorozumět. Ohrožujeme tak osvojení čtení a psaní v češtině i další rozvoj znalostí cizího jazyka. Učivo nabyté v mateřské škole obvykle není zárukou dalšího úspěchu při výuce angličtiny. Pro rozvoj jazyka v rámci mateřské školy je spíše důležité, aby se děti učily české básničky, písničky, aby jim byly pravidelně čteny pohádky, aby si s nimi dospělí vyprávěli. Ač mohou takové aktivity působit velmi prostě, představují nedílnou součást přípravy na školu, neboť jejich prostřednictvím děti připravujeme na vlastní nácvik čtení a psaní.

Mezi další oblasti, jimž je vhodné věnovat pozornost, patří **rozvoj grafomotoriky**. V mateřských školách se často maluje, modeluje, něco vyrábí. Stojí za pozornost zjistit, zda učitelé při takových činnostech děti vedou ke správnému úchopu psacího náčiní. Jestli věnují pozornost všem dětem a vymýšlejí pro ně aktivity, které zvládnou. Není vhodné, aby dítě nemalovalo jen proto, že ho to vůbec nebaví. Stejně tak není vhodné, aby bylo nuceno tvořit složité obrázky, když stěží dokáže vzít pastelky do ruky. Někdy může být důležité, že učitelé zadávají různým dětem různé úkoly za využití různých výtvarných potřeb, které odpovídají jejich úrovni, a tak je motivují k další práci. Zatímco jedno dítě bez problémů maluje pastelkami, druhé může potřebovat kreslicí kouli, nebo pro něj mohou být vhodné prstové barvy, kdy maluje zatím jen rukama. Když dítě malování zvládne, spíš se pro danou činnost znovu nadchne.

V posledním roce docházky do mateřské školy dnes většina mateřských škol začleňuje do práce s dětmi také **cílenou přípravu na školu**. V rámci těchto aktivit jsou kromě všeho již zmíněného rozvíjeny také tzv. percepce, což obnáší nácvik práce se slovy, slabikami a hláskami a práci s obrazovým materiálem, kdy děti hledají shodné a odlišné obrázky či obrazce, určují podobnost tvarů, skládají tvary, které patří k sobě apod. Dále se pak v předškolní přípravě věnuje pozornost rozvoji předčíselných představ a děti se učí určovat, co je delší, kratší, těžší, lehčí, menší, větší, jak se jmenují základní geometrické tvary apod.

Je vždy žádoucí, aby se rodiče ptali, co mateřská škola pro přípravu dětí na zahájení školní docházky dělá a proč, jak to může jejich potomkům pomoci. Stejně tak je důležité se zajímat, jak se dětem daří, zda zvládají podobně jako ostatní, nebo je vhodné některé činnosti více trénovat i doma.

Přípravné kurzy pro zahájení školní docházky v ZŠ

V průběhu dubna ve školách probíhají zápisy do prvních tříd. V současné době už takový zápis nebývá jen prostým pohovorem s rodiči nebo dítětem, ale děti často plní různé hravé úkoly, jejichž prostřednictvím se budoucí učitelé snaží zjistit, zda jsou připraveny pro nástup do školy (viz kapitola 10 Zápis do základní školy). Patří k moderním trendům, že zápis do první třídy bývá také provázen tzv. přípravnými kurzy, které školy pořádají. Kurzy obvykle probíhají v jarních měsících a jsou pro budoucí prvňáky a jejich rodiče otevřeny zdarma. Co můžete v takovém kurzu čekat a k čemu může být vašemu potomkovi užitečný?

Kurz obvykle vedou učitelky ze školy, do níž je vaše dítě zapsáno. Výhodou je, když se na kurzu podílí kromě učitelek také školní speciální pedagog, pokud ve škole působí, nebo výchovný poradce (ten ve škole působí vždy, jen míra jeho aktivity a zapojení do poradenských služeb se mezi školami individuálně liší – čím více spolupracuje, zapojuje se a komunikuje s učiteli i rodiči, tím lépe). Další výhodou může být, když kurz vede přímo budoucí třídní učitelka vašeho dítěte, protože tak získáte příležitost v předstihu se s ní seznámit v poněkud méně formálních podmínkách.

Přípravné kurzy obvykle dětem prospějí už proto, že docházejí do školy, do níž budou po prázdninách chodit pravidelně, **seznamují se s jejím prostředím** a trochu se **naladí na způsob práce ve škole**, kdy žáci sedí v lavicích a musejí pracovat a plnit úkoly, které jim učitelé zadávají. Nespornou výhodou je také seznámení s některými budoucími spolužáky, potažmo rodiči těchto spolužáků.

Další podmínky realizace přípravných kurzů se mohou lišit podle zvyklostí škol. Za optimální lze pokládat, pokud je na kurzu **maximálně deset dětí** (přihlásí-li se jich více, stojí za zvážení otevření paralelních kurzů, což rodiče úplně neovlivní, ale mohou o to alespoň zkusit požádat). Další příznivou charakteristikou je, pokud mohou být **rodiče** v průběhu setkání budoucích žáků **přítomni** a vidí, jak děti pracují. Takto si můžete uvědomit, co se zrovna vašemu potomkovi daří dobře, v čem má ještě rezervy. Pokud děti dostávají „domácí úkoly“, víte, jak při nich postupovat, co s dítětem trénovat. V neposlední řadě v přítomnosti dalších dětí získáte možnost určitého srovnání výkonů vašeho potomka s jeho vrstevníky. Jedná se přitom o činnosti, které dítě potřebuje pro zvládnutí základních školních činností. Doma si někdy nemusíme uvědomit, že dítě v něčem možná trochu zao-

stává, nebo naopak vyniká. Při konfrontaci s dalšími dětmi obdobného věku spíše dokážeme určit, zda potomek působí stejně jako jiné děti jeho věku, nebo se v některých ohledech liší. Vždy je ovšem žádoucí ptát se i učitelů, kteří kurz vedou, co pokládají za „normální“. To, že se nám něco nezdá, ještě nemusí nic znamenat!

Přípravné kurzy bývají někdy koncipovány jako ucelený program, pro který děti dostanou speciální pracovní listy a postupují po jednotlivých lekcích. Příkladem může být *Metoda dobrého startu*, kterou pro české prostředí adaptovala J. Swierkoszová, dvoudílná publikace *Škola před školou*, která vznikla v Pražské pedagogicko-psychologické poradně (autorky V. Rezková a L. Tumpachová), nebo *Edukativně-stimulační skupiny pro děti předškolního věku*, jejichž koncepci vytvořili v Pedagogicko-psychologické poradně Brno. Vedle toho mohou školy tvořit své vlastní programy za využití různorodých pracovních listů, pomůcek a aktivit.

Co by v přípravných kurzech nemělo chybět?

- ✓ činnosti na nácvik učebních (pracovních) návyků – jak správně držet tužku, jak správně sedět u stolu, jak se orientovat na stránce, v knize apod.;
- ✓ činnosti na nácvik sociálních dovedností potřebných pro úspěšné zapojení ve škole – např. jak se přihlásit, když chci požádat o slovo, jak vydržet pracovat po určitou dobu a odolat pokušení jít si jen tak hrát, jak spolupracovat s ostatními spolužáky a učiteli;
- ✓ aktivity na trénink přemýšlení, řeči, paměti – vyprávění, řešení záhad, osvojování básniček a písniček apod.;

- ✓ nácvik sluchové a zrakové percepcce – určování, resp. odlišování podobných, shodných a odlišných obrazců, tvarů, slov, slabik, analýza takových podnětů, jejich porovnávání, vyhledávání důležitých slyšených či viděných informací mezi mnoha dalšími, zapamatování viděného či slyšeného apod.;
- ✓ nácvik grafomotoriky – malování, překreslování, nácvik kreslení základních geometrických tvarů, které tvoří východisko pro psaní písmen;
- ✓ v neposlední řadě také dobrá nálada a podněcování motivace dětí, aby pro ně škola představovala zajímavou výzvu a těšily se do ní – ostatně stane se z ní na mnoho let nedílná součást jejich života.

Co děti mají umět a znát, než nastoupí do ZŠ

Prostředí mateřské školy vytváří mnoho příležitostí ke sledování dítěte. V mnoha oblastech, které potřebuje ke správnému zvládnutí trivია, tedy čtení, psaní a počítání, je tak možné pozorovat rizikové faktory SPU, které se u něj mohou projevit. Pokud se v některé z dále uvedených dovedností objevuje výrazné opoždění či nedostatek, je vhodné se na sledování této oblasti zaměřit, protože právě to by mohlo být varovným signálem ukazujícím, že se u dítěte může projevit některá z poruch učení (viz také kapitola 2 Varovné signály SPU v předškolním věku). Ať už však porucha hrozí či nikoli, je nutné v daných oblastech s dítětem zapracovat na jeho zlepšení dříve, než vyrazí do školy.

Motorické schopnosti

Dítě by nemělo mít problémy s **koordinací pohybu**. Bezpečně by mělo zvládat aktivity, jako je běh, chůze, lezení a plazení, udržení rovnováhy i při chůzi po nerovném terénu, házení s míčem i chytání, přecházení přes kladinu (zvýšenou překážku), přeskočení snožmo nízkou překážku. V oblasti **jemné motoriky** by mělo ochotně pracovat s drobnými dílky stavebnic, menšími korálky, uzlíky na šňůrkách.

Jedním z dobrých úkolů na procvičování jemné motoriky je i zavazování tkaniček u bot. V současnosti, kdy se vyrábějí boty se suchými zipy bez tkaniček, je však třeba hledat i jiné způsoby procvičování jemné motoriky ruky, kterou bude dítě potřebovat, aby úspěšně zvládlo psaní.

Důležité je i kreslení. Běžně totiž předškolák maluje rád. Pokud se dítě těmto činnostem vyhýbá a kreslení je výrazně obsahově chudé, je potřeba mu pomoci, jinak hrozí, že se objeví potíže při psaní.

Vnímání prostoru

Vnímání prostoru úzce souvisí s pohybovou obratností dítěte. To je možno procvičovat při práci se stavebnicemi zároveň s pojmenováváním, co okolo sebe dítě vidí a kde to vidí. Budují se tak pojmy **blízko, daleko, vedle, mezi, k, u, na, nad, pod...** To všechno jsou důležité pojmy i z hlediska čtení a psaní. Jak má dítě rozumět paní učitelce, že má psát písmenko na linku, když nerozumí rozdíl v předložkách **na – nad?**

Řeč

Jedním z rizikových faktorů je **vada řeči**, která přetrvává ještě **v době zápisů do 1. třídy**. Mezi pátým a šestým rokem by měla být řeč už dobře rozvinutá. Dítě by mělo používat běžnou slovní zásobu ve správných tvarech. Mělo by správně přiřazovat osobu ke tvaru slovesa, například *kluk šel*, nikoli *kluk šla*, správně užívat množné číslo, nemělo by používat věty typu *babička pudela nakoupit* místo *babička šla nakoupit*. Mnohdy tyto „novotvary“ znějí přitažlivě, ale v tomto období je nutné již dítě opravovat. Správná by měla být i jeho výslovnost.

Dítě, které se rozvíjí bez jakýchkoli obtíží, má řeč na začátku 1. třídy v pořádku. Pokud vada přetrvává i dále přes pravidelnou péči logopeda a rodičů, je třeba sledovat vývoj dítěte pečlivěji a věnovat mu zvýšenou péči i v jiných oblastech.

Pokud dítě nesprávně vyslovuje některé hlásky, musíme mít na zřeteli, že je také může nesprávně slyšet. Proto je velmi důležité rozvíjet jeho **sluchové vnímání**, dopřát mu sluchové podněty, které budou rozvoj sluchového rozlišování podporovat. Sluchové vnímání je široký pojem a zahrnuje jak sluchovou paměť, tak analýzu a syntézu slov.

Příklad: Dítě špatně vyslovuje *r* – vyslovuje *l*. To se bude projevat ve čtení, ale může se odrazit i při psaní. Pokud bude paní učitelka chtít, aby dítě napsalo *r*, dítě napíše *l*, při čtení bude docházet ke změnám smyslu slov, neboť *rak* vysloví jako *lak*.

Sluchové vnímání

V předškolním období by mělo dítě pozorně naslouchat čtenému textu, umět říci několik básniček nebo písniček. To, co mu přečtete, by mělo umět alespoň rámcově převyprávět. V rámci sluchového rozlišování by mělo zvládnout zaměřit pozornost na určitý zvuk a odlišit ho od ostatních – například rozeznat bez možnosti použít zrak hlasy svých sourozenců, rodičů, kamarádů. Důležitý je i **rozvoj rytmu a poznávání rýmů, poznání nejprve prvního písmene ve slově, postupně i posledního** – například hra slovní kopaná. Rozvoj sluchového vnímání není dobré podceňovat, neboť bez dobře rozvinutého sluchového vnímání se těžko bude správně rozvíjet řeč a obtíže se objeví i při nácviku čtení.

Jedním z problémů, které se mohou projevit, je, že dítě **nedokáže rozložit slovo na slabiky, nebo nedokáže určit, které slabiky jsou ve dvojicích slov shodné**. Pokud se ve škole bude učit číst analyticko-syntetickou metodou čtení, bude tuto dovednost potřebovat velmi brzy, neboť na slabikách je toto čtení založeno.

Zrakové vnímání

V pěti letech již dítě obvykle zvládá pojmenovat základní barvy, postupně začíná pasivně i aktivně zvládat odstíny barev. Mělo by umět určit předměty, které se liší detailem, spolehlivě rozlišuje vertikální překlopení lidského těla. Mezi pátým a šestým rokem se učí odlišit rozdílné pravo-levé postavení. To znamená, že rozliší, zda jsou totožné předměty stejně natočené, když jeden směřuje doprava a druhý doleva. Pokud nedokáže toto postavení dítě odlišit, nebude zvládat rozeznávání písmen typu **p-b, b-d**. Pro správné rozlišení písmen **m-n, i-j** je zase potřeba uvědomování si částí a celku viděných objektů.

Vnímání času

V období mezi pátým a šestým rokem by se děti měly začít **orientovat ve dnech v týdnu**, a to nejen tím, že je mechanicky vyjmenují. Dokážou **odlišit dny pracovní od víkendových**. Umí přiřadit k jednotlivým částem dne charakteristické činnosti, seřadit činnosti svého běžného života, jak jdou za sebou. Zvládají přiřadit k pojům včera, dnes, zítra konkrétní činnosti vztahující se k jejich prožívání.

Základní matematické představy

Základními matematickými představami nerozumíme jen vyjmenování číselné řady a počítání předmětů. Děti potřebují znát a aktivně používat pojmy **jeden**,

žádný, víc, méně, nic, stejně, dohromady, první, poslední, uprostřed. Znat a pojmenovat **polohy dvou předmětů navzájem**, zvládat **třídění podle určitých kritérií** (například podle barvy, velikosti, tvaru). V předškolním věku by měly poznat **kruh, čtverec, trojúhelník a obdélník**. Hodně to souvisí s rozvojem zrakového a prostorového vnímání.

Děti potřebují mít určitou míru **samostatnosti a připravenosti pro školní práci**. Mnohé bystré děti jsou velmi hravé, nesoustředí se pak ve škole na školní práci a stále si s něčím hrají. Mnohé nemají dostatečnou motivaci pro práci, chybí jim zájem a nedovedou se soustředit po dostatečně dlouhou dobu, pak těžko mohou podat výkon, který uspokojí nejen je, ale i rodiče.

Zápis do základní školy

Zápisy do základní školy probíhají podle Školského zákona v průběhu dubna. Každá škola může podle svého rozhodnutí stanovit termíny zápisu, jen musí dodržet zákonem dané období. Poté má ředitel školy 30 dní na rozhodnutí o přijetí či nepřijetí dítěte do 1. ročníku. Při svém rozhodování se musí řídit Školským zákonem, tedy nejprve přijmout děti, které mají trvalý pobyt v obvodu školy. Ve velkých městech to nemusí být škola, která je nejbližší jejich bydlišti, proto je vhodné, aby si tuto skutečnost rodiče předem zjistili. Informaci jim poskytne místní úřad nebo základní škola.

Povinná školní docházka je stanovena od dovršení šesti let věku dítěte. K dovršení šesti let ale musí dojít před zahájením školní docházky. Povinná školní docházka tedy **začíná počátkem školního roku**, který **následuje po dni**, kdy dítě **dosáhne šesti let**.

Pokud se vaše dítě narodilo 31. srpna, nastupuje do školy v šesti letech, tedy den po svých narozeninách. Pokud se narodilo 1. září, bude nastupovat do školy až za rok.

Mají-li zákonní zástupci (dále jen rodiče) dojem, že je jejich dítě dostatečně zralé do školy, i když se narodilo po 31. srpnu, mohou požádat ředitele školy o přijetí. Musí o něj požádat v období stanoveném zákonem pro zápis dětí do školy. Tuto žádost ale musejí doložit doporučujícím vyjádřením školského poradenského zařízení (pedagogicko psychologické poradny nebo speciálně pedagogického centra).

Jestliže se dítě narodilo v období **září až prosinec**, stačí, když rodič doloží svou žádost **jedním** doporučujícím vyjádřením, které vystaví školské poradenské zařízení. Pokud se narodilo později, tedy **leden až červen**, musejí rodiče k žádosti přiložit **dvě doporučení** – doporučující vyjádření školského poradenského zařízení a odborného lékaře.

Co nezapomenout k zápisu:

- rodný list dítěte,
- občanský průkaz rodiče.

Kromě ověření data narození dítěte bude škola zjišťovat jeho trvalé bydliště. Podle něj se totiž zjišťuje, do jakého školského obvodu dítě patří (dále jen spádová škola). O přijetí dítěte z jiné spádové oblasti informuje škola, která dítě přijala k základnímu vzdělání, školu, do které dítě podle školského obvodu patří. Tyto obvody stanovují jednotlivá zastupitelství podle toho, kolik škol v dané oblasti zřizují.

Rodič má právo přihlásit dítě na kteroukoli školu, nemusí ho zajímat, zda je spádová, či nikoli. Pokud však spádová není, nemusí být přijato. Záleží na kapacitě školy a kritériích přijímání žáků, která si škola stanoví. Pokud si je stanoví, musejí být zveřejněna. Proto je dobré projít si například webové stránky školy a seznámit se s nimi.

Jak vybrat školu pro své dítě?

Jestli máte ve svém okolí dobře dopravně přístupné dvě nebo více škol, a můžete se tedy rozhodovat o tom, do jaké školy své dítě zapíšete, je vhodné:

- navštívit školu v době dnů otevřených dveří (i to, že škola neinzeruje dny otevřených dveří ani jiný způsob prezentace školy, má vypovídací hodnotu),
- pročíst si webové stránky školy,
- zjistit si o škole co nejvíce informací,
- zjistit, kdo z učitelů bude učit v 1. třídě. Někde si učitelé vedou třídu od 1. do 5. třídy, jinde jen třeba 1. a 2. třídu a pak je předávají kolegyni nebo kolegovi, který má třídu od 3. do 5. třídy.

Aby se rodiče nedostali do problému, že je vybraná škola nepřijme, je vhodné jít k zápisu i na spádovou školu. Která škola je spádová, by se rodiče měli dozvědět na místním úřadě.